

اولین همایش بین المللی میراث مشترک ایران و عراق

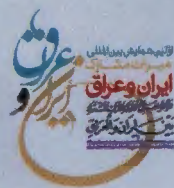
دکتر چنگیز دهم

شرح حدیث

حاتمان و شامرون

تهیه و انتشار
دوره‌های همایش بین المللی میراث مشترک ایران و عراق
ایران قم

مجموعه مقالات

اولین همایش بین‌المللی میراث مشترک ایران و عراق

(دفتر چهاردهم)

سرشناسه: همایش بین‌المللی میراث مشترک ایران و عراق (نخستین: ۱۳۹۳: تهران و غیره)
عنوان و نام پدیدآور: مجموعه مقالات اولین همایش بین‌المللی میراث مشترک ایران و عراق / تهیه و تنظیم
دبیرخانه اولین همایش بین‌المللی میراث مشترک ایران و عراق، به کوشش سیدصادق حسینی اشکوری.
مشخصات نشر: قم: مجمع ذخائر اسلامی: مؤسسه آل‌البیت (علیه‌السلام)، لایحه التراث، ۱۵ ۲۰ م، = ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ج: مصور.

دوره. ISBN 978-964-988-760-9

وضعیت فهرست نویسی: فیفا
یادداشت: بخشی از کتاب عربی است.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: ایران — روابط فرهنگی — عراق — کنگره‌ها

موضوع: عراق — روابط فرهنگی — ایران — کنگره‌ها

موضوع: شاعران — سرگزشتنامه

موضوع: مجتهدان و علما — سرگزشتنامه

شناسه افزوده: حسینی اشکوری، سیدصادق، ۱۳۵۱ -.

شناسه افزوده: همایش بین‌المللی میراث مشترک ایران و عراق (نخستین: ۱۳۹۳: تهران، قم و غیره)، دبیرخانه
شناسه افزوده: مؤسسه آل‌البیت (علیه‌السلام)، لایحه التراث (قم)

رده بندی کنگره: ۱۳۹DSR / ۸ه۴ع/ ۱۳۹۳ چ

رده بندی دیویی: ۳۲۷/۵۵۰۵۶۷

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۴۷۵۵۰

مجموعه مقالات

اولین همایش بین‌المللی

میراث مشترک ایران و عراق

(دفتر چهاردهم: شرح حال عالمان و شاعران)

تهیه و تنظیم:

دبیرخانه اولین همایش بین‌المللی میراث مشترک ایران و عراق

به کوشش:

سیدصادق حسینی اشکوری

نشر مجمع ذخائر اسلامی

باهمکاری مؤسسه آل‌البیت (علیهم‌السلام) لإحياء التراث

۱۳۹۴ ش / ۱۴۳۶ ق / ۲۰۱۵ م

نشر مجمع ذخائر اسلامی
با همکاری مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث
۱۳۹۴ ش / ۱۴۳۶ ق / ۲۰۱۵ م

کليه حقوق این اثر تحت قانون کپی رایت بوده و ترجمه یا چاپ تمام یا بخشی از مطالب آن و نیز درج تمام یا بخشی از آنها در ضمن بانکهای اطلاعاتی و تهیه برنامه‌های رایانه‌ای یا استفاده مطالب و تصاویر در اینترنت و دیگر ابزار و ادوات، به هر نحوی، بدون اجازه قبلی ناشر بصورت کتبی، ممنوع می‌باشد.

© MAJMA AL-DAKAAIR AL-ISLAMYYAH 2015

All rights reserved No part of this book may be reproduced or translated in any form by print internet photo print microfilm CDs or any other means without written permission from the publisher

مجموعه مقالات

اولین همایش بین المللی میراث مشترک ایران و عراق
تهیه و تنظیم: دبیرخانه اولین همایش بین المللی میراث مشترک ایران و عراق
به کوشش: سید صادق حسینی اشکوری

طرح جلد: هادی معزی / صفحه آرا: محمد صادقی
ناظر چاپ: محمد صادق زارع / چاپ: ظهور / صحافی: نفیس
نشر: مجمع ذخائر اسلامی
با همکاری مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث
نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴ ش / ۱۴۳۶ ق / ۲۰۱۵ م
شابک دوره: ۹-۷۶-۹۸۸-۹۶۴-۹۷۸

ارتباط با ناشر

قم: خیابان طالقانی (آذر)، کوی ۲۳، پلاک ۱، مجمع ذخائر اسلامی
تلفن: ۰۹۸ ۲۵۳ ۷۷۱۳ ۷۴۰ دورنگار: ۱۱۱۹ ۲۵۳ ۷۷۰ همراه: ۰۹۱۲ ۲۵۲ ۴۳۳۵
نشانی پایگاه‌های اینترنتی:

www.zakhair.net

www.mzi.ir

info@zakhair.net

info@mzi.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب صفحه

دفتر چهاردهم: شرح حال عالمان و شاعران

- ۱۷ شیخ‌های مدرس تهرانی نجفی
- ۱۷ چکیده
- ۱۹ مقدمه
- ۲۳ شاگردان حوزه درس آقا شیخ‌های تهرانی
۱. مرحوم آیت الله اقا سید محمد محسن بن محمد تقی حسینی کوه کمره‌ای
تبریزی ۲۹
۲. مرحوم آیت الله شیخ فیاض الدین بن ملا محمد سرخه دیزجی زنجان
..... ۳۲
۳. مرحوم آیت الله حاج شیخ اسماعیل هشتروندی ۳۳
۴. شیخ علی بن علیرضا خوئی خاکمردانی ۳۳
۵. حاج سید محمد بن سید عبدالکریم تبریزی شهریه مولانا ۳۴
۶. آیت الله حاج شیخ علی اصغر ختائی ۳۴
۷. مرحوم آقای جواد تارا استاد دانشگاه تهران ۳۵
۸. مرحوم آیت الله حاج سید علی بهبهانی ۳۵
۹. شیخ مصطفی بن مرتضی خوئی اقا محله‌ای ۳۷

۱۰.	شیخ نظام الدین مرتضی بن حسن عاملی کاظمی رشتی (۱۲۷۷-)
۳۷	 (۱۳۳۶)
۳۸	تألیفات و تصنیفات آقا شیخ‌های تهرانی
۴۱	برخی از آرا و عقاید مرحوم آقا شیخ‌های تهرانی
۵۳	مهیار دیلمی، و تأثیر قرآن و حدیث در اشعار او.....
۵۳	چکیده
۵۵	مقدمه
۵۶	پیشینه پژوهش
۵۶	روش تحقیق
۵۷	محدوده پژوهش
۵۷	زندگی و شعر مهیار دیلمی
۵۸	جایگاه ادبی مهیار از دیدگاه ادیبان
۵۹	الف. تجلی آیات قرآن در شعر مهیار
۶۹	ب. حدیث در شعر مهیار
۷۳	نتیجه‌گیری
۷۵	منابع و مأخذ
۷۷	دکتر ترجمان، نویسنده ایرانی، ادیب عرب.....
۷۷	چکیده
۷۹	مقدمه
۸۰	تبیین هدف
۸۱	طرح مسئله

- ۸۱ پیشینه پژوهش
- ۸۲ محدودیت‌های پژوهش
- ۸۳ زندگینامه
- ۸۴ فعالیتهای سیاسی، فرهنگی و اجتماعی
- ۸۶ ویژگی‌های ادبی
- ۹۳ دیوان الترحمان
- ۹۵ الأَرْجُوزَةُ النَّجْفِيَّةُ
- ۹۶ نتیجه
- ۹۸ منابع و مآخذ

«محمد بن عمران المرزبانی» میراث مشترک ایران و عراق ۹۹

- ۹۹ چکیده
- ۱۰۱ مقدمه
- ۱۰۱ بیان مسئله
- ۱۰۲ پیشینه پژوهش
- ۱۰۳ روش پژوهش
- ۱۰۳ معرفی «محمد بن عمران المرزبانی»
- ۱۰۴ جایگاه ادبی
- ۱۰۴ آثار
- ۱۰۶ معجم الشعراء
- ۱۰۹ الموشح
- ۱۱۱ نتیجه
- ۱۱۳ پی‌نوشت‌ها

۱۱۴..... منابع

واکاوی سبک زندگی و ابعاد شخصیتی آیت الله سید محمد سعید

۱۱۷..... حَبّوبی

۱۱۷..... چکیده

۱۱۹..... مقدمه

۱۲۰..... نام و نسب

۱۲۱..... رشد و پرورش حَبّوبی

۱۲۲..... مهاجرت به نجد

۱۲۳..... بازگشت به نجف

۱۲۳..... اساتید و شاگردان ایشان

۱۲۵..... شخصیت اخلاقی حَبّوبی از دیدگاه دانشمندان

۱۲۸..... سیمای جهادی شیخ حَبّوبی

۱۳۱..... شخصیت ادبی و ویژگی های شعری شیخ حَبّوبی

۱۳۲..... الف- درمدح پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله چنین گفته

۱۳۲..... ب-مدح اهل بیت علیهم السلام

۱۳۲..... ج- در باره وطن

۱۳۳..... د- در جهاد

۱۳۳..... ه- موشحات

۱۳۶..... تحولات زندگی شعری و ادبی حَبّوبی

۱۴۰..... سرانجام اشعار شیخ

۱۴۰..... آثار مکتوب شیخ حَبّوبی

نتیجه ۱۴۲

کتابنامه ۱۴۴

تأملی بر زندگی و شعر خاقانی شروانی ۱۴۷

چکیده ۱۴۷

مقدمه ۱۴۹

وضع ادبی ایران از میانه قرن پنجم تا اوایل قرن هفتم هجری ۱۵۰

مروری بر زندگی، اعتقادات، سفرها و آثار خاقانی شروانی ۱۵۲

دین و اعتقادات خاقانی ۱۵۳

سفرهای خاقانی ۱۵۴

آثار خاقانی ۱۵۷

بررسی قصاید خاقانی ۱۵۸

نقد و بررسی ابیات دیوان خاقانی ۱۶۳

علم نجوم ۱۶۳

علم طب ۱۶۵

اصطلاحات شطرنج ۱۶۶

اصطلاحات نرد ۱۶۸

دستگاه ها و پرده های موسیقی ۱۷۰

مقدسات، آداب و سنن مسیحیت ۱۷۲

آیات و قصص قرآنی ۱۷۴

مناطق جغرافیایی ۱۷۶

کوفه ۱۷۷

مدائن ۱۷۸

۱۷۸ بحث و نتیجه گیری

۱۸۱ منابع و مآخذ

تبار شناسی زراره بن اعین فقیه عراق (اصلیت ایرانی، عراقی یا رومی)..... ۱۸۳

۱۸۳ چکیده

۱۸۵ مقدمه

۱۸۷ ۱. طبقه‌ی زراره

۱۸۹ ۲-مشایخ و شاگردان زراره بن اعین

۱۸۹ ۳-جایگاه علمی زراره

۴. بیان چند روایت در شأن و منزلت زراره بن اعین از زبان معصوم علی

۱۹۱

۱۹۴ ۵. آل اعین

۱۹۷ ۶. جایگاه زراره بن اعین نزد رجالیون عامه

۱۹۹ ۷- اسماء خاندان اعین

۲۰۰ ۸. تعداد فرزندان اعین

۲۰۱ ۹. ارتباط آل اعین با کانون پاک اهل بیت علیهم السلام

۲۰۳ ۱۰. بررسی تبار اصلی آل اعین

۲۰۳ ۱-۱۰. اصلیت وی

۲۰۴ ۲-۱۰. بیان ادله ی خدشه دار بودن رومی بودن اعین

۲۱۱ نتیجه

۲۱۲ پی نوشت

۲۱۲.....	ابی غالب زراری
۲۱۳.....	نمودار تبار شناسی آل امین
۲۱۴.....	کتابنامه

رفع الحجاب الاقصى فی تشجير اعقاب العباس السقاء.....۲۱۷

۲۱۹.....	مقدمه
----------	-------------

۲۱۹.....	همسر و فرزندان حضرت عباس علیه السلام
----------	---

۲۲۰.....	شهادت فرزندان
----------	---------------------

۲۲۱.....	اعقاب حضرت عباس علیه السلام
----------	--

۲۲۱.....	فرزندان حسن بن عبیدالله بن عباس علیه السلام
----------	--

۲۲۲.....	۱. عباس بن الحسن
----------	------------------------

۲۲۲.....	۲. عبیدالله بن الحسن
----------	----------------------------

۲۲۳.....	۳. ابراهیم بن الحسن
----------	---------------------------

۲۲۳.....	۴. فضل بن الحسن
----------	-----------------------

۲۲۳.....	۵. حمزه بن الحسن
----------	------------------------

۲۲۴.....	دیگر نوادگان حضرت عباس علیه السلام
----------	---

۲۲۴.....	حمزه بن قاسم
----------	--------------------

۲۲۷.....	پی نوشت ها
----------	------------------

بررسی تعامل علمی - فرهنگی ایران و عراق با محوریت آشنایی با

۲۳۱.....	شخصیت و زندگی علمی طبری.....
----------	------------------------------

۲۳۱.....	چکیده
----------	-------------

پیشینه.....	۲۳۳
مقدمه.....	۲۳۳
شرایط سیاسی فرهنگی عصر طبری.....	۲۳۳
حیات طبری.....	۲۳۵
مسافرت ری ۲۳۷-۲۴۰ق.....	۲۳۷
سفر به بغداد، بصره، واسط، کوفه ۲۴۱-۲۵۱ق.....	۲۳۸
سفر به فلسطین و لبنان و اردن و حمص ۲۵۱-۲۶۴.....	۲۴۴
نگارش تفسیر در بغداد و بازدید از وطن ۲۶۴-۲۷۰.....	۲۴۵
آخرین سفر طبری به آمل و نگارش تاریخ ۲۹۰-۳۰۰ق.....	۲۴۷
دهه پایانی زندگانی طبری ۳۰۰-۳۱۰ق.....	۲۴۷
املاء و نگارش کتابی در اخلاق به نام «الأداب النفیسة والاخلاق الحمیدة».....	۲۴۹
وفات طبری.....	۲۴۹
گرایش فرقه‌ای طبری.....	۲۵۰
نگاه طبری به مسائل اعتقادی مورد اختلاف مذاهب.....	۲۵۳
برخی از ویژگی‌های تأثیر گذار طبری.....	۲۵۶
کثرت و تنوع در اساتید.....	۲۵۶
حافظه بسیار قوی.....	۲۵۷
کسب مهارت در رشته‌های مختلف علمی.....	۲۵۷
توجه به داد و ستد علمی و عرضه معلومات.....	۲۵۷
پشتکار علمی.....	۲۵۸
تمرکز علمی.....	۲۵۹
دقت نظر و اتقان در کار.....	۲۵۹

- ۲۶۰ ساده‌زیستی و قناعت
- ۲۶۰ تعصب مذهبی
- ۲۶۱ رابطه خوب با مراکز قدرت علیرغم نپذیرفتن مناصب رسمی
- ۲۶۴ معروفترین شاگردان طبری
- ۲۶۶ طبری نوشت ها
- ۲۶۷ فهرست برخی از نوشته‌های طبری
- ۲۷۷ نتیجه گیری
- ۲۷۸ منابع و مآخذ

دکتر ترجمان، نویسنده ایرانی، ادیب عرب

اکرم بغدادی^۱

کد شماره: ۲۱۹

چکیده

دکتر عباس ترجمان روز سی‌ام آبان ۱۳۰۴ هـ ش در کربلا به دنیا آمد. پدرش علی ترجمان شاعری فارسی زبان بود و مجموعه شعری در مدح اهل بیت علیهم‌السلام دارد که بالغ بر پنجاه هزار بیت می‌باشد. عباس ترجمان تحصیلات ابتدایی را در نجف و تحصیلات متوسطه خود را در بغداد به پایان رسانید. پس از بازگشت به نجف، وارد حوزه علمیه شد سپس خوشنویسی را آموخت و در نجف به عنوان خطاط شهرت یافت. وی پس از انقلاب عراق دیپلم ادبیات گرفت و وارد دانشکده فقه نجف شد و موفق به اخذ لیسانس در رشته ادبیات عرب گردید. در زمان صدام به علت فعالیت سیاسی علیه حزب بعث تحت تعقیب قرار گرفت و حزب بعث پرونده او را به دادگاه نظامی بغداد ارجاع داد و در نهایت ایشان از عراق به ایران تبعید شد و در تهران اقامت گزید. وی مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد خود را از دانشگاه تهران در رشته علوم

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی دانشگاه لرستان؛ A.Baghdadi998@Yahoo.com

قرآنی اخذ نمود و در سال ۱۳۵۶ در مقطع دکتری در دانشگاه الازهر مصر پذیرفته و موفق به اخذ مدرک دکتری در رشته ادبیات عرب شد.
در زمان حضور ترجمان در عراق به عنوان شاعر و مداح اهل بیت شهرت داشت.

فعالیت‌های علمی و ادبی

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی و علامه طباطبائی
ریاست گروه عربی دانشکده روابط بین الملل
مترجم وزارت خارجه
دبیر جمعیت «منتدی النشر» نجف

آثار و تألیفات

۲۴ اثر ترجمه ای، ۱۶ اثر چاپ نشده، دیوان ترجمان، ۶ کتاب شعر به همراه تألیفات و مقالات دیگر سرانجام دکتر ترجمان در تاریخ ۲۰ دی ۱۳۸۶ دعوت حق را لبیک گفت.
واژه‌های کلیدی: عباس ترجمان، منتدی النشر، دیوان ترجمان، میراث مشترک، ایران، عراق

مقدمه

پدید آمدن ادب عربی در ایران و عوامل و انگیزه‌های آن تا حدی با ادب فارسی متفاوت می‌باشد. ادب عربی در ایران بر اثر حمله اعراب به ایران و شکل‌گیری تمدن اسلامی با گرایش به زبان عربی که زبان رسمی دربار خلافت بود پدید آمد. در دو قرن نخست استیلای عرب بر ایران زبان عربی تا حد زیادی بر زبان فارسی غلبه یافت و در قرن‌های بعد نیز اگر چه سلسله‌های محلی در ایران شکل گرفت و زبان فارسی با حمایت آنان تجدید حیات نمود، ولی در طول دوره عباسی هرگز ایرانیان از زبان عربی فاصله نگرفتند و شعر و ادب عربی در ایران به اوج کمال خود رسید که یکی از علل آن علاوه بر گرایش ایرانیان به دین مبین اسلام و علاقه مندی به زبان عربی یکپارچگی تمدن اسلامی با مرکزیت خلافت عباسی بود. در واقع زبان عربی که در قرن‌های نخستین ورود به ایران علاوه بر زبان دینی، زبان سیاسی و حکومتی بود. بعدها با روی کار آمدن سلسله‌های ایرانی موقعیت والای آن به ضعف گرایید ولی این زبان تا پیش از حمله مغول همواره زبان فرهنگی و ابزاری برای تبادل فرهنگی و علمی در تمدن بزرگ اسلامی بود.

اگر سیری کوتاه در نوشته‌های آن عهد داشته باشیم، به آسانی می‌توان دریافت که این نفوذ سطحی و تنها حاصل ادب آموزی نویسندگان و شاعران زمان نیست، بلکه نفوذی ژرف و عمقی در زبان همگانی آن عهد است که آمیزه‌ای از فارسی و عربی، و زبانی بود بیشتر تازی و کمتر پارسی! و چنین آمیختگی شدید حاصل سده‌های پیاپی از

راهجویی بی امان تازی در پارسی است و تا کنون ادامه داشته است. (ذبیح اله صفا، ج ۵، ص ۱۰۷ و ۴۳۳)

مسلماً عراق در بین همسایگان کشورمان از اهمیت والایی برخوردار است. نه از این جهت که دارای طولانی ترین مرز با کشور ماست بلکه در قیاس با همسایگان دیگر، پیوندهای خانوادگی، خونی، نژادی، مذهبی و تاریخی بسیار عمیقی بین ملت عراق و ملت ما برقرار است.

اگر چه این پیوندها در پاکستان و افغانستان نیز وجود دارد ولی در عراق این تنیدگی بسیار عمیق تر شکل گرفته است چرا که تحولات این کشور از نظر تاریخی و فرهنگی در ایران هم تأثیرگذار بوده است. همواره اندیشه ورزان ما با عراقی ها تبادل اندیشه برقرار کرده اند اما مبرهن است که این کشور نیز همه ظرفیتهای فرهنگی و اجتماعی را دارد که نوعی تقابل مرئی تر و محسوس تری را با ایران آغاز نماید.

تبیین هدف

اهل علم و معرفت همیشه در پی این بوده اند که آنچه را به آن آگاهی ندارند، از لابلای صفحات کتاب بیابند. نادانسته هایی که برای دستیابی به پاسخ آن باید سالهای بسیاری را به تحقیق و پژوهش گذرانند. چه بسا عمر انسان برای رسیدن به بسیاری از این پاسخ ها کفایت نکند. آنچه پیوند بین اذهان و افکار را مستحکم می کند ورشته اتصال تجربیات نسل ها و چه بسا انسان ها در یک برهه از زمان است، نگاشتن فراز و فرودها و اندوخته هایی است که ادیبان و نویسندگان بزرگ آن را سخاوتمندانه در اختیار علاقمندان و جستجوگران قرار داده و می دهند. آنانی که حاصل تمامی آنچه را آموخته اند و آنچه خود تجربه کرده اند، بر صفحه کتاب جان می بخشند.

آری.... دکتر عباس ترجمان از جمله اندیشمندانی است که عمر پربار و سراسر تلاش خویش را مبذول انتقال تجربیات گرانمایه خود به نسل های آتی نمود. او اسوه تقوی و اخلاق حسنه بود و همواره با آرامش و طمأنینه با دیگران سخن

می گفت و همچون مولا و مقتدای خویش، اسلام را با رفتار و عمل خویش بر دیگران عرضه می داشت و دانشجویان تنها علاقمند به تدریس عالی ایشان نبودند بلکه مجذوب اخلاق و رفتار بزرگوارانه استاد بودند و کلاس های متون نظم و نثر و فن ترجمه ایشان به علت کثرت دانشجویان در سالن آمفی تئاتر دانشکده برگزار می گردید.

علت انتخاب این موضوع، ارزش نهادن بر زحمات کسانی است که جهت اعتلای علم و دین عمر خود را صرف نموده و با تلاش و کوشش بی وقفه خود آثاری ماندگار از خود برجای گذاشتند؛ چرا که تحقیق و پژوهش در آثار نویسندگان و شعرای دوره های پیشین و قرن های گذشته بیشتر صورت گرفته است و همچنین به صورت اجمالی در کتابهای تاریخ ادبیات به معرفی آنها پرداخته شده است ولی آثار ادباء و نویسندگان معاصر مهجور و مخفی و اقداماتشان مسکوت و محصور مانده است. امروزه با پیشرفت فن آوری رسانه ای می توان آثار این بزرگان را جهت استفاده علم آموزان و دانشجویان و محققان که در جستجوی منابع و مآخذ متعددی برای پژوهش می باشند قرار داد.

طرح مسئله

۱. اهمیت آثار و تألیفات عباس ترجمان در چیست ؟

۲. ویژگیهای ادبی و اسلوب شعری «دیوان الترجمان» و «الارجوزة النجفیه» در چیست؟

پیشینه پژوهش

تا پیش از نگارش این مختصر، مقاله یا پایان نامه ای که مستقلاً به معرفی استاد ترجمان و مؤلفات ایشان پرداخته باشد مشاهده نگردیده است.

و به نظر می رسد که این شاعر و نویسنده توانا که در سرودن اشعار عربی و فارسی و آثار و تألیفات ثری از قلم شیوایی برخوردار بوده و در خلق آثار ترجمه ای نیز بسیار

ساده و روان قلمفرسایی نموده‌اند. به عنوان میراث مشترک دو کشور ایران و عراق ناشناخته مانده است و لازم به ذکر است که زندگینامه ایشان در وبلاگی منتشر گردیده است و در رابطه با درگذشت این استاد فقید در سال ۱۳۸۶ خورشیدی پیام‌های تسلیتی در روزنامه‌های ایرانی و عراقی از طرف شخصیت‌های علمی و دانشگاهی به چاپ رسیده است، اما پیرامون کیفیت اشعار و مدائح و مراثی به عنوان اسلوب بارز شعری ایشان هیچگونه بررسی و تحقیقاتی صورت نگرفته و یا اینکه علیرغم تلاش و جستجوی فراوان اینجانب، از دید محقق دور مانده است.

امید است پژوهش‌های ویژه‌ای در زمینه اشعاری که به زبان عربی فصیح و فارسی و لهجه‌های نجفی و لری سروده شده صورت بگیرد و پیرامون چاپ آثار خطی و مقالات و تألیفات چاپ نشده ترجمان به زودی اقدامات قابل توجهی ارائه گردد.

محدودیت‌های پژوهش

از مهمترین موانع این پژوهش عدم دسترسی به مجموعه‌ها و دائرة المعارف‌های تدوین شده از شاعران و ادیبان عربی سرای دوره معاصر است. بر خلاف دوره‌های ادبی پیشین که علاوه بر وجود دیوان‌های شاعران و کتب نویسندگان، زندگینامه و ذکر آثار آنها در کتاب‌هایی بطور مفصل گردآوری شده است.

همچنین در باره شاعران عربی سرای ایرانی، آثار چندانی در دست نمی‌باشد. و منبع مستقلی که در بردارنده زندگینامه شعرای معاصر این دوره باشد فراهم نیامده و این امر تحقیق در باره عربی سرایان ایرانی را دشوار ساخته است.

هر چند در زمان حیات ترجمان تعدادی از کتب ایشان به چاپ رسیده است، اما پس از درگذشت وی اقدامی جدی جهت به چاپ رساندن بقیه آثار صورت نگرفته و کتاب‌های چاپ شده در گذشته نیز پس از چندین سال تجدید چاپ نگردیده و بسیار کمیاب است و حتی در کتابخانه‌ها نیز به آسانی قابل دسترسی نمی‌باشد.

زندگینامه

عباس ترجمان، روز پنج شنبه، سوم جمادی الاول سال ۱۳۴۴ هجری قمری (سی‌ام آبان ۱۳۰۴ هجری شمسی) در کربلای معلی به دنیا آمد. پدرش پس از گذشت چهل روز از ولادت وی همراه خانواده به شهر علم و ادب و فضیلت، نجف اشرف هجرت کرد. (خبرگزاری کتاب ایران، ۲۳ مرداد ۱۳۸۶)

پدر ایشان علی ترجمان از شاعران فارسی زبان و متخلص به خاموش بود و مجموعه‌های شعری فراوانی در مدح اهل بیت علیهم‌السلام دارد که ادبیات آن‌ها بالغ بر پنجاه هزار بیت می‌شود. میرزا علی‌خان ترجمان مسلط بر تمام لهجه‌های ایرانی و فارسی بود و رباعیاتی نیز به لهجه لری دارد که به چاپ رسیده است. وی به دلیل تسلط بر زبان‌های فارسی، ترکی، کردی، هندی و فرانسوی، ملقب به ترجمان شد و از آن پس نیز فرزندان‌ش به ترجمان شهرت یافتند. عباس ترجمان تحصیلات ابتدایی را در مکتب خانه شیخ موسی دبستانی آغاز کرد و در همانجا موفق شد برای اولین بار قرآن را ختم کند. به دلیل منحل شدن مکتب خانه‌ها توسط حکومت وقت و افتتاح مدارس رسمی، ایشان وارد مدرسه و با رتبه ممتاز دوره ابتدایی را در شهر نجف به اتمام رساند. اما چون مدارس آن زمان ملی بودند و با دریافت هزینه از مردم اداره می‌شدند به دلیل مشکلات مالی، وی نتوانست در دوره دبیرستان ادامه تحصیل دهد. (ترجمان، مقدمه قرآن از زبان رسای نهج البلاغه، ص ۹)

وی پس از دو سال به بغداد رفت و در مدرسه شرافت تحصیلات خود را در مقطع متوسطه ادامه داد. او برای تأمین هزینه‌های تحصیل به دوره‌گردی و فروش میوه می‌پرداخت. اما پس از مدتی، به دلیل سن پایین و نگرانی خانواده، پدرش از او خواست که ترک تحصیل کند و به نجف باز گردد. دکتر ترجمان، پس از بازگشت وارد حوزه علمیه نجف اشرف شد و مقدمات نحو و تبصره در فقه را نزد شیخ علی بحرانی آموخت، شرایط نامساعد مادی خانواده، بار دیگر او را مجبور به ترک تحصیل و راهی بازار کار کرد.

حرفه‌های کفش دوزی، نجاری، خیاطی و طلاسازی را طی چند سال پیاپی تجربه

کرد و در نهایت به دلیل روحیه هنری و ذوق ادبی که داشت وارد حرفه خوشنویسی و کتابت شد و به عنوان خطاط و تابلو نویس در نجف شهرت یافت.

وی به دلیل این که برادرش عبدالامیر به عنوان مداح در مجالس مختلف حضور می یافت از سن ۱۰ سالگی قصیده هایی به لهجه محاوره ای در مصائب اهل بیت علیهم السلام می سرود و در این گونه مجالس می خواند. عباس ترجمان، شعر و ادب را نزد شیخ ابراهیم الخلیل فراگرفت و به دلیل استعداد سرشار و ذوق ادبی به سرودن شعر پرداخت و یکی از معروف ترین و مشهورترین شاعران نجف و عراق شد.

وی پس از انقلاب عراق در سال ۱۹۵۸ میلادی توسط عبدالکریم قاسم مقطع دبیرستان را به صورت شبانه دنبال کرد و در رشته ادبیات دیپلم خود را گرفت و بلافاصله وارد دانشکده فقه نجف اشرف شد. او فقه را نزد شیخ علی سماکه الحلّی و شیخ محمد تقی الایروانی، اصول فقه و فلسفه اسلامی و یونانی را نزد مرحوم شیخ کاظم شمشاد، فقه مقارن را نزد سید محمد تقی حکیم، فلسفه نوین را نزد دکتر مدنی صالح، تفسیر را نزد شیخ محمد تقی ایروانی، ادبیات عرب را نزد دکتر عبدالرزاق محی الدین و دکتر عناد غزوان، روان شناسی را نزد دکتر احمد حسن الرحیم، علوم اجتماعی را نزد دکتر متعب السامرای، منطق و بلاغت را نزد سید مصطفی جمال الدین و تاریخ اسلامی را نزد مرحوم شیخ محمد مهدی شمس الدین (ریس اسبق مجلس لبنان) و دیگر استادان گذراند و موفق به اخذ لیسانس در رشته ادبیات عربی و علوم اسلامی شد. اما به دلیل فعالیت های سیاسی، اجازه ورود به دوره فوق لیسانس را نیافت. (همان، ص ۱۰)

فعالیت های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی

عباس ترجمان پس از فراغت از تحصیل چهار سال به عنوان دبیر در جمعیت «منتدی النشر نجف اشرف» مشغول به تدریس شد ولی به دلیل فعالیت های سیاسی و ضد دولتی علیه کمونیست ها و بعثی ها، تحت تعقیب قرار گرفت و در شهرهای نجف، کربلا و بعقوبه در مقاطع مختلف به زندان افتاد.

پرونده سیاسی ایشان بعد از روی کار آمدن دولت احمد حسن البکر و نیز روی کار آمدن حزب بعث به دادگاه نظامی بغداد ارجاع داده شد که در نهایت با حمایت مراجع مشهور آن زمان یعنی، سیدحسین حمای، سید محسن حکیم و سید ابوالقاسم خونی از زندان آزاد و حکم تبعید ایشان از عراق به ایران صادر شد. دولت وقت عراق وی را به صورت انفرادی و با خودروی نظامی به خاک ایران منتقل کرد. وی پس از ورود به ایران، تهران را به عنوان محل اقامت برگزید و از طریق آزمون ورودی کارشناسی ارشد در رشته الهیات و معارف اسلامی به دانشگاه تهران وارد شد و در رشته علوم قرآن و فرهنگ عربی مدرک کارشناسی ارشد خود را اخذ کرد. عباس ترجمان در سال ۱۳۵۶ به قاهره رفت و در رشته ادبیات عرب در دانشکده دارالعلوم دانشگاه قاهره در گرایش «صرف و نحو و عروض» در مقطع دکتری پذیرفته شد. موضوع پایان نامه دکتری وی تحقیق و شرح کتاب «المقتصد» عبدالقاهر جرجانی بود که این کتاب خود شرح کتاب «التکلمه» ابوعلی فارسی است. او پس از جست وجود در کتابخانه‌های مجلس شورای اسلامی ایران، مصر، سوریه و ترکیه نسخه‌های خطی موجود را جمع‌آوری کرده و سرانجام پس از سه سال تحقیق و بررسی پایان نامه خود را در ۲۵۰۰ صفحه به اتمام رساند اما به دلیل التهاب روزه‌های اوج انقلاب اسلامی و تیرگی روابط بین ایران و مصر، نتوانست به آن کشور سفر کند. بنابراین در دانشگاه تهران دانشکده ادبیات علوم انسانی از پایان نامه خود دفاع کرد و موفق به اخذ مدرک دکتری در رشته ادبیات عرب از دانشگاه تهران شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، عباس ترجمان به عنوان مترجم در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مشغول به کار شد و کتاب‌های بسیاری را به ویژه از شهید مرتضی مطهری و دکتر علی شریعتی برای وزارت ارشاد ترجمه کرد. (همان، ص ۱۸)

از زمان حضور ترجمان در عراق، او به عنوان شاعر و مداح اهل بیت بین عراقی‌ها شهرت بسیار بالایی داشت و هنوز هم اشعار او که بیشتر به زبان عربی است، توسط مداحان عرب مورد استفاده قرار می‌گیرد و در میان اهل عراق به «الرادود ملا عباس» معروف است.

سرانجام وی در تاریخ ۲۰ دی ماه ۱۳۸۶ مصادف با اول محرم ۱۴۲۹ هـ ق در سن ۸۲ سالگی در تهران دار فانی را وداع گفت و بنا بر وصیت پیکرش به نجف اشرف منتقل گردید و در وادی السلام شهر کوفه به خاک سپرده شد. (خبرگزاری کتاب ایران، ۲۳ مرداد ۱۳۸۶)

فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی عباس ترجمان اعم از تدریس، تألیف، تحقیق و ترجمه به شرح زیر است

۱. تدریس در دانشگاه آزاد اسلامی تهران، کرج، گرمسار که در مجموع به ۱۰ سال می‌رسد.
 ۲. تدریس در دانشگاه شهید بهشتی و عضویت در هیات علمی به مدت یازده سال.
 ۳. رییس گروه زبان عربی دانشکده روابط بین‌المللی وزارت خارجه به مدت دو سال.
 ۴. مسوول بخش ترجمه و مترجم زبان عربی در وزارت ارشاد به مدت ۲ سال.
 ۵. تدریس در دانشگاه تربیت معلم تهران و حصارک کرج به مدت هفت سال.
- قابل ذکر است که از استاد برای قبول مشاغلی در خارج از ایران دعوت به عمل آمد، اما به دلایلی آنها را نپذیرفت سپس دانشکده افسری برای تدریس زبان فارسی به گروه نظامی یمنی و همچنین دانشسرای صدا و سیما برای آموزش زبان فارسی به یک گروه فنی عمانی از او دعوت کرد و پس از آن به عنوان سر دبیر مجله «الفکر الاسلامی» و مجله عربی «تماشا» و خطاط در مجله «الاخاء» تهران اشتغال داشت و در همه مشاغل کاملاً موفق بود. سپس وزارت ارشاد اسلامی برای همکاری فرهنگی از او دعوت به عمل آورد و در بخش عربی به عنوان مدیر برنامه ریزی و تحقیق مشغول به کار گردید.

ویژگی‌های ادبی

قبلاً ذکر شد که او در خانواده علم و ادب و معرفت تربیت شد و از کودکی در سن ۱۰ سالگی شعر می‌گفت و اولین قصیده وی که به زبان عربی فصیح سروده شده در باره امام منتظر (عج) چنین است:

اقضى نهارى خشية اللوم صامتاً وأضحك غبناً والحشا قد تفتتاً
ولكن إذا أرخى الظلام سدوله ترى دمع عيني فوق خدى ناحتا
ترانى أرنو للكواكب فى السما أعدد سياراتها والثوابت

و آن را نزد خطیب برجسته مرحوم شیخ محمد علی یعقوبی خواند و هنگامی که به بیت سوم رسید «اُعدّد سياراتها و الثوابت» شیخ شروع به تکان دادن سرش نمود و دائماً این مصرع را تکرار می کرد و به لهجه عامیانه به او گفت: «عمی انت ابنُ من؟» و او که در آن زمان کودکی بیش نبود پاسخ داد برادرم عبدالامیر ترجمان از من بهتر شعر می گوید و شیخ پاسخ داد: برادر عبدالامیر ترجمان هستی؟ و این پاسخ هم دلیل هوش و ذکاوت توست.

اما کتابخانه اش را هنگامی که از عراق تبعید شد رها کرد و برخی از تألیفاتش در آنجا از بین رفت. و یکی از نزدیکانش از ترس فشارها و آزارهای نیروهای بعثی آنها را از بین برد ولی بعثیها در هر جا به دنبال آثار او بودند. (ترجمان، ۲۰۰۸، ص ۱۶)

آخرین قصیده ای که او در عراق سروده و آن را در جشن ادبی که در نجف به مدیریت استاد ضیاء جواهری بر پا شده بود خواند، چنین است:

أقلب لیلی و هو فی ما أرى العمرُ و هل یستریح المرء و هو مُعَذَّب
على قَسَماتِ جَسَمِها هواجسی أرى ما بعین الناس عنه تعامياً
و احساس غربت دلش را به درد آورد و او را برآن داشت تا اشعارش را با عنوان «الأجوزة النجفیة» در پاسخ ملامت گران بسراید. و در پاسخ این سرزنش کنندگان می گوید:

لو كنتُ من غیر مدینة النجف ما انتابنی لِمَا جَرى قَطُّ أَسَف
لکنتی من بلدِ الأحرار و مطلع الأفذاذ والأوتار

(ترجمان، ۲۰۰۸، ص ۱۸)

کسی که این کتاب را مطالعه کند شرح مهجوری و اشتیاق او را به آن دیار مقدس درک می کند و همچنین بر زادگاهش آه می کشد و می سراید:

أَوَاهِ مَنْ أَلَمَ الْفِرَاقُ	يَا وَيْحَ قَلْبِي مَا يُلَاقِي
مَا الْعَاشِقُ الْمَجْنُونُ لَ	يَلَاهُ بِأَجْمَلٍ مِنْ عِرَاقِي
إِيرَانُ وَهِيَ كَرِيمَةٌ	عِنْدِي وَمَنْهَا اشْتَقَاقِي
لَكِنَّ قَلْبِي بِالْعِرَا	قِ مَوْلَعٍ وَبِهِ انْشَاقِي

(همان، ص ۲)

و او همواره منبر حسینی را بر پا می نمود و همانگونه که خودش گفته است به جهت عهد و پیمانی است که پس از شفای او از بیماری سرطان با امام حسین (ع) بسته است. بیماری پیشرفته ای که همه پزشکان بر اساس نتایج آزمایشات ایشان به این نتیجه رسیدند که به بهبودی و درمان او هیچ امیدی نیست و فقط او به لطف و برکت امام حسین (ع) شفا یافت و این امر بر همه افرادی که با ایشان آشنایی دارند مشهود و مبرهن است. پس از آن نذر نمود که خدمت به امام حسین (ع) را ترک نکند و اشعار فراوانی در این زمینه سروده است و این ابیات اشاره به این موضوع دارد:

يَا سَيِّدَ الشَّهَادَةِ أَنْتَ مُخَلِّدٌ	فِي كُلِّ عَامٍ ذِكْرُكَ الْمُتَجَدِّدِ
عُقِدَتْ لِذِكْرَاكَ الْمُحَافِلُ إِنَّهَا	قَبَسٌ يُنِيرُ لَنَا الطَّرِيقَ وَيُرْشِدُ
حَسِبْتُ بِأَنَّ النَّصْرَ صَارَ حَلِيفَهَا	جَهْلًا فَحَالَفَهَا الْمَصِيرَ الْأَسْوَدَ

(ترجمان، ۲۰۰۸، ص ۲۲)

شعر ترجمان علاوه بر توجه به جنبه های دینی و اجتماعی و اخلاقی و انقلابی، به ذکر تجربیات جوانی برای استفاده نسل جوان نیز پرداخته است و همچنین غنیمت شمردن فرصت جوانی را به جوانان گوشزد می کند. این ابیات بیانگر ویژگی های این دوران است:

يَا لِلشَّبَابِ قَدْ عَلَا الرَّأْسُ شَيْبُ	وَيْبٌ لِمَنْ حَلَّ بِهِ الشَّيْبُ وَيَبُ
تَجَعَّدَ الْوَجْهُ وَلَمْ يَبْقَ فِي	تَغْرِي سِنَّ لَا وَحَتَّى تُؤْيِبُ
وَدَبٌ فِي الضَّعْفِ يَنْتَابِنِي	بَحِثْ لَا أَطِيقُ حَمْلَ التَّوْبِ

و تُسَعَّفُ الْعَيْنُ بِنَظَارَةٍ تَقْضَىٰ مَعَ الْكِتَابِ لِي كُلَّ رَيْبٍ
و كُنْتُ بِالشَّبَابِ وَجْهًا لَهُ عُشَّاقُهُ يَتَحَفَّهُمْ مِنْهُ سَيْبٍ
يَا أَسْفَا عَلَى شِبَابٍ مَضَىٰ لَمْ يَبْقَ مِنْهُ فَيٌّ إِلَّا قَلِيبٌ

آثار و مولفات و ترجمه‌های دکتر عباس ترجمان شامل چند بخش می‌شوند
۱. اشعار و دیوان‌ها ۲. تألیفات و تحقیقات ۳. ترجمه‌ها ۴. مقاله‌ها و مقدمه‌ها این
مجموعه آثار به دو بخش منتشر شده و نشده (خطی) تقسیم می‌شوند.

اشعار و دیوان‌ها: منتشر نشده و خطی: به زبان عربی

۱. مجموعه شعریه (به زبان عربی)
۲. ترانیم الثوره: مجموعه اشعاری که در مورد انقلاب اسلامی سروده شده
۳. ترجمه المثنوی شعرا: ترجمه یک هزار بیت از آغاز دیوان مثنوی مولوی به نظم و
با همان وزن.

۴. ترجمه رباعیات الخيام شعرا

۵. البند: اشعاری درباره مسایل عرفانی

۶. موالات الترجمان و ابودیاته.

۷. المراسلات.

۸. دیوان الترجمان

۹. دیوان اشعار فارسی

۱۰. جیرفت نامه

۱۱. دمنعة الخلیل: چاپخانه الغری الحديثة ۱۳۶۹ هـ نجف

۱۲. دیوان شیخ یاسین الکوفی ۱۹۵۵. نجف

۱۳. محراث الکلام حسین قسام: چاپ نعمان ۱۳۸۴ هـ نجف

۱۴. دیوان عبود غفلة (جمع آوری و تدوین)

اشعار چاپ شده

۱. الارجوزة النجفية: دارالاضواء بیروت، ۱۹۹۵ م.
 ۲. احاسیسی فی تخامیسی: سال ۲۰۰۶ م دارالاضواء بیروت لبنان
 ۳. مجموعه موالید الائمه الطاهرين ع «مطبعة العدل الاسلامي»، ۱۳۷۵ هـ ق-۱۹۵۵.
- نجف
۴. الشعلة الحسينية: داستان واقعه كربلا به نظم. چاپ «المطبعة الحيدريه» نجف اشرف سال ۱۳۹۲ هـ ق
 ۵. دیوان الترجمان (جلد اول): مرثیه پنج تن آل کساء(ع) به نظم است که در سال ۱۳۷۶ هـ ق در چاپخانه «مطبعة الآداب» نجف اشرف
 ۶. دیوان الترجمان: جلد دوم تا چهارم که طی سالهای ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۵ در تهران به چاپ رسید .
 ۷. الفاطمیات العشر: شامل ده قصیده در مرثیه و مظلومیت حضرت زهرا (س)، ۱۴۰۶ هـ ق، تهران

تألیفات و پژوهش‌ها

۱. معانی حروف المعانی عندابن هشام و الرماني: سال ۱۴۰۴ هـ ق. انتشارات اعلمی تهران
۲. دروس فی فن الترجمة من الفارسیه و الیها: «دارالقاري» در بیروت ۲۰۰۷ م
۳. ملامح اللهجه النجفیه: در خصوص ویژگی‌های لهجه اهالی نجف، دارالاضواء لبنان، ۱۹۹۸ م

تألیفات به چاپ نرسیده و خطی

۱. المقتصد فی شرح التکمله لابی بکر عبدالقاهر الجرجانی (دراسه و تحقیق) پایان نامه دکتری

۲. الدعاء اسلوب تربوی علی ضوء الصحیفه السجادیه (پایان نامه دوره لیسانس)
۳. لحن در زبان عربی از آغاز پیدایش تا پایان دوره عباسی (به زبان فارسی) پایان نامه فوق لیسانس.
۴. الواو، موارد و احکامها.
۵. اللحن فی اللغة العربیه.
۶. النحو البسیط: در سه جلد
۷. اصل الفتنه الکبری: رد کتاب فتنه کبرای دکتر طه حسین
۸. السید الحمیری (حیاته، شعره)
۹. الناشئ الصغیر (حیاته، شعره)
۱۰. عبدالله بن معاویه الجعفری (حیاته، شعره)
۱۱. صالح بن عبدالقدوس (حیاته، شعره)
۱۲. لا یا أخی! هذا هو المهدی
۱۳. معارف اسلامیة: دایره المعارف اسلامی که تا تمام مانده است
۱۴. الموجز من تحقیق التاريخ الاسلامی
۱۵. تاریخ الادب الاسلامی
۱۶. النشر الاسلامی

ترجمه‌ها

۱. پرتوهای بر نماز: ترجمه کتاب «اضواء علی الصلاة» شیخ علی کورانی
۲. روزه: تاریخ، آیین نهادن و احکام آن، مولف سید عبدالکریم قزوینی نجفی
۳. اسلام: ایده، جنبش و انقلاب، کتابی با عنوان الاسلام فکرة و حركة و انقلاب، مولف فتحی یکن
۴. القضاء فی ایران مندبوزغ الاسلام حتی بدایه الحکم الانتخابی: ترجمه کتاب دادگستری در ایران.... تألیف استاد سید محمد محیط طباطبایی.

۵. اسلوب تعلیم القراءه للناشئين، نویسنده: آذر آریان پور
 ۶. موجز علم نفس الشاب الفني، نویسنده: علی اکبر شعاری نژاد
 ۷. الانسان و الايمان: نویسنده: شهید آیت الله مرتضی مطهری
 ۸. النظره التوحیدیه للعالم: نویسنده: شهید آیت الله مرتضی مطهری
 ۹. الوحي و النبوه: نویسنده: شهید آیت الله مرتضی مطهری
 ۱۰. الانسان و القرآن: نویسنده: شهید آیت الله مرتضی مطهری
 ۱۱. مختارات من اقوال الامام الخميني: چاپ وزارت ارشاد، بدون ذکر نام مترجم
 ۱۲. ثوره ابداعها الاسلام: نویسنده محمد مسجد جامعي
 ۱۳. العوده الى الذات: نویسنده: دکتر علی شریعتی
 ۱۴. الرجوع الى الذات: نویسنده: دکتر علی شریعتی
 ۱۵. الاسلام و الانسان: نویسنده: دکتر علی شریعتی
 ۱۶. طريقه معرفه الاسلام: نویسنده: دکتر علی شریعتی، چاپ تهران
 ۱۷. الانسان - الاسلام و مدارس الغرب، نویسنده: دکتر علی شریعتی
 ۱۸. اشراق من القرآن «ترجمه کتاب پرتوی از قرآن» آیت الله طالقانی
 ۱۹. الحج فی اقوال الامام الخميني: بدون ذکر نام مترجم.
 ۲۰. ترجمه وصیتنامه سیاسی الهی امام علیه السلام
 ۲۱. قطعات ادبی مختلف، مقالات، متون بالغ بر ۸۰ متن و مقاله
- علاوه بر این بخشی از کتاب های زیر نیز توسط ترجمان به صورت سفارشی ترجمه و تصحیح شده است:
- ابن حاتم، ابن عربی و المتصوفة، القرآن و کتب السماویة الأخری، اعترافات معلم، امام النحو و ادبه، سیماء مالک الأشر، ما الأدب و من الأديب، مناقب الزهراء عليها السلام، حمزة سيد الشهداء عليه السلام، السلطان جلال الدين خوارزم شاه، جذور بلال الحبشی العاتلیة، الإسلام و الرغبة الجنسية، أصول الشركات التعاونية، طريقة حديثة فی التعليم العالی، ایران علی أعتاب ثورة الحكم الانتخابی، دور السيد جمال الدين فی یقظة

ایران، رجل من نيسابور: عمر الخيام، الحرية في نظر الاسلام، الشعب والقومية في الاسلام و....

مقالات زیر را ترجمان از فارسی به عربی ترجمه کرده و در مجله عربی تماشا به چاپ رسیده است.

اصفهان: مدينة المنائر والقباب الزرقاء. المسجد الجامع في اصفهان، عالی قابو فی اصفهان، چهلستون فی اصفهان، کنیسه جلفا فی اصفهان، مدرسه چهار باغ فی اصفهان، پل خواجه فی اصفهان، المنارتان المتحرکتان (منار جنبان) فی اصفهان و تمثيلية «الیتیم العظیم» و...

و مقالات زیر تحت عنوان «لقطات أدبية» برای مجله مذکور ترجمه شده. که در باره زندگینامه ادباء می باشد.

رودکی، بوشکور، رابعة العدوية، الفردوسی، فرخی، عنصری، عسجدی، منوچهری، أبو سعید، فخر الجرجانی، أسدی الطوسی، ناصر خسرو و بو الفرج. و مقالات متعددی از ایشان در مجله مذکور تحت عنوان «نجوم الشعر و الادب» به چاپ رسیده است که شرح حال ادیبان و نویسندگان را شامل می شود.

الخاقانی، منوچهر الدامغانی، نظامی الکنجوی، أسدی الطوسی، أمير خسرو الدهلوی، خواجه کرمانی، کلیم الکاشانی، أبو سعید الخیر، بدیع الزمان الهمدانی، أنوری، نشاط الأصفهانی، همام التبریزی، ناصر خسرو، تمثيلية «النور الخالد»، سیمین البهبهانی...

دیوان الترجمان

این دیوان در ۴ جلد می باشد که مشتمل بر مدح و رثاء انمه معصومین علیهم السلام می باشد و به لهجه عراقی نجفی سروده شده است. از ویژگی های لهجه نجفی این است که حرف «ق» به صورت «گ» تلفظ می شود. مثلاً به جای کلمه «قبل» می گویند «گِبل» و همچنین ضمیر «ک» مخاطب اگر برای مذكر باشد به صورت «ک» و اگر برای مؤنث باشد به صورت «چ» تلفظ می شود. به عنوان مثال: «أرجوک» برای مذكر و

«ارجوج» برای مؤنث بکار می‌رود و حرف «ک» در لهجه عراقی به صورت «ج» تلفظ می‌شود. مثلاً به جای «کنت» گفته می‌شود: «جنت». و از این دست موارد مشابه.

در باره تاریخ دقیق آغاز مدائح نبوی، علمای تاریخ ادبیات نظریات مختلفی ارائه کرده‌اند. گروهی بر این باورند که این شعر قدیمی است و در مشرق عربی همراه با دعوت پیامبر و فتوحات شروع شده و گروهی معتقدند که فن مدح پیامبر (ص) فن جدیدی است که در قرن هفتم همراه با بوضیری و ابن دقیق ظهور کرده است. در دوره امویان به سبب مصیبت‌های وارده به اهل بیت (علیهم‌السلام)، عواطف مسلمانان پراکنده شد و این عواطف در شعر نمود یافت که در آن دوستی خود را به اهل بیت (علیهم‌السلام) و رسول اکرم (ص) اعلام می‌کردند. (آذرشب، ۱۳۷۵، ص ۱۷۰)

از جمله مدایحی که در این دوره به وجود آمد، مدیحه‌هایی بود که به مناسبت ولادت رسول اکرم (ص) سروده می‌شد و اسم آنها «مولدیه» است (سالم، ۱۹۹۶، ص ۳۶).

در این دیوان، شاعر به تقلید از کعب بن زهیر و بوضیری و نابغه جعدی مدح خود را آغاز نکرده است، بلکه از آغاز تا پایان مدائح و مراثی در شادی و سرور میلاد و اعیاد مبارک به مخاطب خود همراه است و در حزن و اندوه و شهادت نیز با او همگام شده و به مؤاساة می‌پردازد و این حس همنوایی با لهجه عراقی باعث می‌شود که خواننده برای جستجوی اصطلاحات و واژه‌های مأنوس زبان و لهجه خود تا پایان سروده شاعر را مشایعت کند و رفته رفته او را وادار به زمزمه زیر لب این اشعار می‌سازد. باید اذعان داشت که مدائح نبوی نسبت به مراثی به مراتب بیشتر وجود دارد، لیکن در این مجموعه به نسبت مساوی به این دو موضوع پرداخته شده است و سرودن مرثیه‌ها به لهجه عراقی می‌تواند عمق احساسات و عواطف درونی شخص را بیان نماید و به بیانی دیگر اینکه خواننده اشعار، حزن و اندوه خود را آسان‌تر به زبان می‌آورد و به ویژه در مراثی که شاعر با بکارگیری تشبیهاتی ملموس، مخاطب را به شیوه‌ای در متن عزاداری وارد می‌سازد. گویی در کلیه مراسم همراه با صاحبان عزا حضور داشته است. (ترجمان،

مثلما گلبک یخویه بسهم المثلث توذر
 گلبی تصوّب توذر مثل گلبک یابن حیدر
 من المصاب من یسرنه و السماته اشد و اکثر
 ما ودى أشچیلک دلیلک ینلچم لاچن دلیل من السماته منهضم
 مایره جرح السماته عندک علم گلبی یابن اتمی تقسر

الأرجوزة النجفية

رجز در لغت به معنی اضطراب و سرعت است و این بحر را بدان جهت رجز خوانده‌اند که اکثر اشعار عرب در شرح مفاخر پیشینیان و وصف مردانگی قوم عرب سروده شده در این بحر است. در این بحر که وزنش شش بار مستفعلن می‌باشد به سبب نزدیکی اجزاء و کسر حروف بدین نام نامیده شده است و خلیل گمان کرده که آن شعر نیست، بلکه فقط نصف کردن ابیات و اثلاث است. و هشت بار مستفعلن نیز می‌آید و چون در اول ارکان دو سبب خفیف است از این جهت بعد حرکتی سکونی واقع است. بدین مناسبت این بحر را رجز نام کرده است، یعنی از مرض، شتر که حرکت کند و باز ساکن شود. (لغت نامه دهخدا، واژه رجز).

این کتاب که مشتمل بر ۱۲۷ صفحه است و در دارالقاریء بیروت به چاپ رسیده است قصیده‌ای است که شامل هزار و یک بیت در بحر رجز می‌باشد و آن را در سال ۱۳۸۲ هـ.ش. به زیور طبع آراسته است و در آن پس از مقدمه مختصری در باره زندگینامه شاعر نوشته شده و ویژگی‌های شهر نجف به عنوان زادگاه و موطن مورد علاقه شاعر به تصویر کشیده شده است که تعلق خاطر او را به مخاطب القاء می‌کند و به مواردی از آنها در ذیل اشاره می‌گردد:

موقع النجف، الدروس الدینیة، الصحن الشریف، وادی السلام، الخطباء، السیر علی الاقدام الی کربلاء، الکتب، الصناعات الیدویة المقاهی البنائون مواکب السلاسل و الشموع، المکتبات، السوق الکبیر، مسجد الکوفة، بعض خصائص النجفیین و السوق الکبیر و...

مسلمان نمی‌توان به این اشعار فقط به عنوان یک اثر ادبی و سروده‌ای دارای وزن و قافیه و اسلوب شعری ساده و روان نگاه کرد؛ بلکه هر یک از این اشعار معرفت‌آماکن و اشخاص و اعلام و آداب و رسوم و اخلاق و خصوصیات می‌باشد که منحصر در این مجموعه گردآوری شده و جزئیات آن از نگاه دقیق و تیزبین شاعر دور نمانده است. این مجموعه دایرة المعارفی است برای معرفی کلیه خصوصیات شهر نجف و مردم آن. استفاده از بحر رجز از موسیقی تأثیرگذاری در مخاطب برخوردار است و پذیرش شعر او را دلنشین تر می‌کند و انتخاب سادگی و روانی شعر، خواننده را مجذوب خود کرده و همچون داستانی پر محتوا که هر لحظه مخاطب را در کوچه پس کوچه‌های شهر نجف و در بازارها و روستاها و باغها با خود می‌کشاند و همراه با خصوصیات کریمانه مردم نجف با آنها همراه می‌کند.

لهوهُم تَقْفِيَةَ الْقَرِيضِ	دَابَّهُمُ عِيَادَةَ الْمَرِيضِ
مَدْرُسُهُمْ مَجَالِسَ الْإِرْشَادِ	تِجْوَالَهُمْ لِلصَّحْنِ أَوْ لِلوَادِي
فِي الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْوَفَاءُ	يَسْوُدُهُمْ فِي الصَّحْبَةِ الصَّفَاءُ

نتیجه

مهمترین هدف این نوشتار ارائه تصویری واقعی از یکی از عربی سرایان در ایران است که اگرچه سالهای متمادی در عراق حضور نداشته است اما از فرهنگ و آداب و رسوم و زبان و لهجه آن هرگز جدا نگشته است. دکتر ترجمان با خلق آثار ارزشمند خود به دو زبان، میزان ارتباط زبان عربی و فارسی و اهتمام ایرانیان را در طول تاریخ، به عربی نشان می‌دهد و موجب همگرایی فارسی زبانان و عرب زبانان با فرهنگی مشترک خواهد شد.

از جمله اقدامات لازم و ضروری برای انجام این همگرایی، روز آمد کردن ابزارهای جدید دیپلماسی مانند رسانه‌ها و ارتباطات مردمی و ایجاد تبادل فرهنگی به طور مداوم می‌باشد اما در حوزه اندیشه متأسفانه رفتار نوعی تصلب هستیم که باید این آسیب

فرهنگی را برطرف نماییم و این تصلب تنها با شناخت میراث‌های مشترک فرهنگی بین دو کشور از جمله ادیبان و شعراء و آداب و رسوم مشترک و هماهنگی در زمینه چاپ و نشر کتب و آثار دیگر موجود در کتابخانه‌ها می‌باشد.

در پایان از استاد ارجمند جناب آقای دکتر علی نظری که با راهنمایی‌های با ارزش خود در نگارش این پژوهش یاریگر بودند قدردانی می‌نمایم. همچنین از زحمات اساتید گرانقدر گروه ادبیات عرب دانشگاه شهید بهشتی تهران جناب آقای دکتر عبدالعلی فیض الله زاده و جناب آقای دکتر محمد صالح شریف عسکری که در تهیه منابع از راهنمایی و مساعدت ایشان بهره مند شدم تشکر و قدردانی می‌نمایم.

منابع و مأخذ

۱. آذر شب، محمد علی، الادب العربی و تاریخه حتی نهاية العصر الاموی، سمت، تهران ۱۳۷۵.
۲. انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، جزوه آموزشی لهجه عراقی، چاپ دوم، آذر ۱۳۹۲
۳. ترجمان، عباس، الأرجوزة النجفیة، دارالقارئ، بیروت، لبنان ۲۰۰۸.
۴. ترجمان، عباس، دیوان الترجمان، جلد ۴-۱، دار الفقه، قم، ۱۳۸۱.
۵. ترجمان، عباس، قرآن کریم از زبان رسای نهج البلاغة، نیایش، تهران ۱۳۸۹.
۶. خبرگزاری کتاب ایران، تاریخ انتشار خبر ۲۳ مرداد ۱۳۸۶، کد مطلب ۶۹۲۸.
۷. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، ۱۳۴۶.
۸. رازی، شمس الدین محمد، المعجم فی معاییر اشعار العجم، چاپ سوم، انتشارات علم، ۱۳۸۸.
۹. سالم، محمد محمود، المدانح النبویة حتی نهاية العصر المملوکی، دارالفکر، بیروت، لبنان ۱۹۹۶.
۱۰. صفاء، ذبیح الله، تاریخ ادبیات در ایران، جلد ۵، چاپ سوم فردوس ۱۳۶۶.
۱۱. عباچی، اباذر، علوم البلاغة فی البديع و العروض والقافية، چاپ اول سمت، تهران ۱۳۷۷.
12. Doctor Tarjoman.blag.ir
13. www.ketabnews.com